

Väitösinflaatio rämettää yliopiston

Pertti Ahonen ja Matti Wiberg

Kanava 36(2008):3, 310-314.

Jokainen perusteettomasti hyväksytty väitöskirja on julkisten verovarojen, yksityisten varojen ja rahoitusta antaneiden säätiöiden varojen tuhlausta – ja omiaan laskemaan tieteen laatua.

Yliopistojamme ovat jo puolentoista vuosikymmentä muokanneet määrälliset, maisteri- ja tohtorituotantoa korostavat tavoitteet. Tutkintoylituotannosta tavoitteisiin nähden ei palkita eikä julkaistuille tieteen tuloksille ole asetettu järjestelmällisiä tavoitteita. Tohtorituotanto ei perustu mihinkään perusteelliseen analyysiin tiedeyhteisön tai maan tarpeista. Perinteinen akateeminen laadunvarmistus on jäämässä historiaan, mutta kunnollista uuttakaan mallia ei ole kiteytynyt.

Vain tiedettä edistävän väitöskirjan hyväksyminen on perusteltua. Määrällisten tutkintotavoitteiden paineessa ja laadunvarmistuksen jäätyä epäsystemaattiseksi on pohdittava, olisiko jokainen muodollisesti hyväksytty väitöskirja edes pitänyt päästää läpi. Väitöskirja ei ole pelkkä opinnäyte, joita väittelijä on väittelyynsä mennessä ehtinyt laatia satoja oppivelvollisuuskoulusta alkaen. Jokainen perusteettomasti hyväksytty väitöskirja on julkisten verovarojen, yksityisten varojen ja rahoitusta antaneiden säätiöiden varojen tuhlausta – ja omiaan laskemaan tieteen laatua.

Väitöskirjojen hyväksymisellä on seurauksia. Jos laaduttomia väitöskirjoja hyväksytään, tullaan harjoittaneiksi vertailuarviointia, jonka mukaan myös vaatimattomat ja viimeistelemättömät työt tulee hyväksyä. Vastaaviin kollektiivisen akateemisen päätöksenteon ongelmiin kuuluu se, että jos useampikin, kollega, laitos, tiedekunta, tutkimusala ala ja yliopisto alkavat lipsua, kielteisiä kehityskulkuja kumuloituu. On voitu lukea sellaisia väitöskirjalausuntoja, että voi vain ihmetellä, miksi laaduton väitöskirja on hyväksytty. Miksei tekijää ohjattu vetämään tekstiään prosessista hänen sitä kehitelläkseen?

Yliopistoissa on pohdittu väitöskirjojen arviointiasteikkoa. Aloilla, joilla tieteellinen ura vasta alkaa väitöskirjasta, riittää kaksi luokkaa eli

”hyväksytty” ja ”hylätty” tai kolme luokkaa eli edellisten lisäksi ”kiittäen hyväksytty”. Tiuhemmilla asteikoilla on paikkansa aloilla, joilla väitöskirja tuskin muodostuu tieteellisen uran alkulaukaukseksi. Monessa yliopistossa sovellettu ylioppilaskirjoituksista tuttu asteikko laudaturista kuuden askelman kautta improbaturiin on kovin tiuha. Jos yliopistot muuttavat tapojaan hallitun moninaisuuden sallien, kunkin niistä eri tutkimusaloilla voitaisiin soveltaa erilaisia asteikkoja.

Laaduttomuuden riskeihin kuuluu, että jokainen väitellyt saattaa havitella dosentuuria ja sen saadessaan huonontaa edelleen laatua. Laadunvarmistuksesta osoittaa hyvää, ellei aivan jokaista dosentinhakemusta hyväksytä. Hyvää kertoo kuitenkin myös se, jos hakijat lisäpätevyyttä hankittuaan uudistavat hakemuksensa.

Niin kauan kuin yliopistojen hallinnossa korostuu muutosidonnainen hallintolain toimeenpano, huonollakin väitöskirjalla väitellyt saattaa ohittaa kohtalaisen lisensiaatin saati taitavan maisterin. Niin saattaa tapahtua myös uuden palkkausjärjestelmän mukaisissa tehtävien vaativuuden ja tehtävistä suoriutumisen luokituksissa, joiden perusteella palkka määräytyy. Niin saattaa samoin tapahtua nimityskamppailuissa pätkätyön muuttamiseksi toistaiseksi voimassa olevaksi työsuhteeksi.

Väitöskirjojatyön rahoittajien tulee tarkistaa periaatteitaan. Miksei painotta laadukasta postdoktoraalitutkimusta sen sijaan, että väitöskirjan laatijat asetetaan etusijalle rahoituksessa? Tieteellinen ura voisi alkaa väitöskirjasta useammilla aloilla kuin nykyisin. Nyt lahjakaskin tohtori saattaa jäädä rahoituksesta, vaikka hänen väitöskirjansa ja muukin tieteellinen tuotantonsa olisi laadukasta. Yliopistojen niukkasbudjetithan eivät riitä lupaavien postdocien palkkaamiseen.

DOSENTINVÄITÖSKIRJAT HARKINTAAN

Akateemisen yhteisön perinteisen itsehallinnan ollessa voimissaan pohdittiin, eikö dosentuurin hakijalta tule vaatia väitöskirjan lisäksi ”dosentinväitöskirja” eli vähintään väitöskirjan verran muuta tutkimusta dosentinpätevyyden ehtona. Tuon lisäpätevyyden osoituksen tuli riittävästi eri alalta kuin väitöskirjan.

Meillä ei ole keskusteltu siitä, että saksalaistapaan edellytykseksi professuurin hakemiselle asetettaisiin habilitoitumis- eli pätevytysväitöskirja, jonka

laatu- ja syvällisyysvaatimukset olisivat ankarammat kuin varsinaisen väitöskirjan. Mallia kopioimatta sen periaatteiden soveltuvuutta meille tulisi tutkia. Kevein perustein tehty professorinnimitys murentaa akateemista laatua, vaikka vain siten olisi saatu täyteytyksi uusi tai avautunut virka.

Esimerkiksi tietyt historia- ja oikeustieteelliset tutkimusalat ovat siinä määrin kotimaisiin kieliimme ja järjestelmiimme ankkuroituneita, ettei niillä piankaan tule kysymykseen tieteellistä kompetenssia koskevan laadunvarmistuksen olennaisin nykymomentti eli tutkijoiden riittävä ja jatkuva artikkelituotanto referoiduissa kansainvälisissä tieteellisissä lehdissä. On kuitenkin välttämätöntä, että pääsääntöisesti sovelletaan juuri kansainvälistä laatukriteeriä. Sitä voidaan soveltaa myös tiukennetusti eli ottaen huomioon artikkelien impaktipistearvo eli artikkeleiden keskimäärin osakseen saama viittausten määrä kysymyksessä olevassa tieteellisessä lehdessä.

Akateeminen yhteisö voi väitöskirja-asioissa syyllistyä niin hylkäämis- kuin hyväksymisvirheisiin. Ensimmäinen virhetyyppi on erittäin harvinainen. Jälkimmäinen sen sijaan ei ikävä kyllä ole.

Meillä hylätään harvoin sellaisiakaan töitä, joille olisi perusteltua tehdä niin. Akateemista ilmaa puhdistaisi, mikäli väitöskirjan hylkääminen tulisi tosiasiallisesti mahdolliseksi. Tämä voisi tapahtua niin tiedekuntavaiheessa vastaväittäjän ja kustoksen tai mahdollisen arviointilautakunnan annettua lausuntonsa kuin siten, ettei pidettäisi tavattomana, vaikka vastaväittäjä esittäisi, ettei työtä tule hyväksyä. Ikimuistoinen käytäntö, jonka mukaan väitöskirja tulee ennen julkista puolustusta painattaa, pitää yllä kuvitelmaa siitä, että työ on valmis ja laadukas. Uhratut painatuskustannukset eivät ole pätevä perustelu väitöskirjan hyväksymiseksi, ja väitöskirjajulkaisemisen jo huomattava elektronisoituminen on sitä paitsi supistanut noita kustannuksia huomattavasti. Useimpien väitöskirjojen julkaisuareena kotiyliopiston sarjassa ei sitä paitsi ole omiaan lisäämään laatulupausten uskottavuutta.

Hylkäämiseen johtaneesta väitöskirjaprosessista tekijä oppisi enemmän kuin jos keskeneräinen tai huono työ hyväksytään. Häpeäpainolasti väitöskirjan hylkäämisen yltä tulee riisua. Luovuttakoon siitä akateemisesta mutta tuskin lakiperusteisesta perinteestä, ettei hylättyä väitöskirjaa saisi enää missään muodossa esittää uudelleen julkisesti puolustettavaksi. Emme tarvitse tapauksia tyyppiä humanisti Karmela Bélinki 1980- tai oikeustieteen tutkija

Paavo Hiltunen 1950-luvulla, vaan epäonnekkaasti väitöskirjaansa puolustaneelle tulee antaa uusi mahdollisuus vanhoja muistelematta. Hylätyn työn parannetulta versiolta voidaan vaatia niin selvää eroavuutta hylätystä versiosta, ettei se olennaisesti enää ole sama työ. Eläväthän väitöskirjakäsikirjoituksetkin paitsi laadinta- niin myös esitarkastusvaiheessa.

Hylkäämiskynnyksen madaltaminen selkeyttäisi vastaväittäjän roolia. Nykyisin liian moni vastaväittäjä suorittaa muodollisen koreografian pakkopiruetit soveltaen kaavaa, josta yllätysmomentit on eliminoitu. Parin tunnin kuvioinnin jälkeen juodaan sopuisat loppukahvit ja illalla juhlitaan karonkassa. Mikäli menetellään siten kuin periaatteessa tulisi tehdä joskaan ei aina käytännössä tapahdu, eli vastaväittäjä tai -väittäjät ovat eri henkilöitä kuin esitarkastajat, edellinen tai edelliset ovat oudossa asemassa. Heidän edellytetään hyväksyvän työn, josta heidän kuitenkin tulisi esittää osuvaa julkista kritiikkiä ja jonka arvolauseesta heidän tulisi sanoa painava sanansa. Järjestelmässä on siksi outoja kannustimia. Vastaväittäjien valinnassa usein pääroolia näyttelevät ohjaajat päätyvät kenties henkilöihin, jotka hyväksyvät miltei minkä tahansa painetun sanan, kunhan se on sidottu kansiin ja painettu kirjana. Ulkomaisille vastaväittäjille tulisi puolestaan tehdä selväksi asianomaisen yliopiston virallisten elinten hyväksymillä ja julkisilla englanninkielisillä ohjeilla se, millaisessa näytelmässä ja mitä roolia he näyttelevät.

Väitöskirjojen hyväksymistä ja niiden arvosanoja koskeva päätöksenteko vaihtelee yliopistoittain. Joissakin vastaväittäjä ja kustos eli käytännössä väitöskirjan ensisijainen virallinen ohjaaja yhdessä tekevät arvosanaesityksen, jonka jälkeen asiasta useimmiten päättäneen asianomainen tiedekunta, ellei yliopistolla ole erityistä tieteellistä neuvostoa tai vastaavaa elintä. Joissakin yliopistoissa myös esitarkastajat osallistuvat tuohon päätöksenteon valmisteluun. Jälkimmäiselläkin mallilla on puolensa etenkin, mikäli esitarkastajat pysyvät nykytapaan väitöskirjojen tarkastusvaiheiden tosiasiallisina työmyyrinä.

ESITARKASTAJA: KUMILEIMASIN VAI NÄKYMÄTÖN UURASTAJA?

Toisin kuin vastaväittäjään, esitarkastajaan eivät periaatteessa kohdistu ohjaajan ja asianomaisen tiedekunnan paineet muka jo hyväksytyn työn viralliseksi hyväksymiseksi ja mahdollisimman korkean arvolauseen

antamiseksi. Käytännössä ja pienen maan suppeissa tiedeyhteisöissä tosiasiallisia paineita kuitenkin on. Tapauksissa, joissa kahden esitarkastajan oltua keskenään erimielisiä siitä, voiko käsikirjoituksesta tulla hyväksyttävä väitöskirja, hankitaan toisinaan kolmas esitarkastaja, joka sitten esittänee suopean mielipiteensä pinteän laukaisemiseksi.

Ellei esitarkastaja pidä varaansa, hän saattaa päätyä väitöskirjatyön loppuvaiheeseen ainoaksi ohjaajaksi. Kenties hän päätyy ainoaksi, ohjaajaksi joka väitöskirjatyöllä on ylipäättään ollut. Yliopistomme suhtautuvat hyvin eri tavoin esitarkastajien rooleihin. Ainakin Helsingin yliopistossa halutaan terveesti rajata esitarkastajan roolia jopa heittäytyen kriittiseksi, mikäli esitarkastusprosessi pitkittyy. Toisaalla sen sijaan esitarkastaja suorastaan toivotetaan tosiasialliseen ohjaajanrooliin. Tiedossa ei ole, kuinka usein esitarkastajat omaksuvat sen kannan, ettei heille toimitettu käsikirjoitus mitenkään kelpaa julkisesti puolustettavaksi väitöskirjaksi. Mikäli tämä on harvinaista, se ei osoita hyvää siitä tavasta, jolla esitarkastajat valitaan.

Jos esitarkastaja katsoo, ettei väitöskirjakäsikirjoitus täytä vaatimuksia, hänellä on kaksi vaihtoehtoa. Joko hän ilmoittaa, ettei työ kelpaa, mikä on erittäin harvinaista, tai hän suostuu siihen ohjaajanroolia muistuttavaan tehtävään, että esittää, kuinka edellyttää työtä parannettavan, jotta hän voi harkita perehtyvänsä siihen uudelleen ajatellen suopeaa painatuslupalausuntoa. Jälkimmäisessä tapauksessa hän saa olla tarkkana, ettei seurauksena ole yhtä useampaa korjauskierrosta, joiden myötä hän muuttuu ohjaajaksi menettäen objektiivisuuttaan. Esitarkastajan on syytä vaatia, että hän saa väitöskirjakäsikirjoituksen laatijalta vaaditut korjaukset sisältävän tekstiversion. Jos esitarkastaja sitten laatii suopean lausunnon tiedekunnalle, hän ei voi enää kuin vain luottaa siihen, ettei käsikirjoituksen laatija poistakin korjauksia siitä versiosta, jonka hän painatuttaa.

Esitarkastustyön huomattava työmäärää ja muuta vaivannäköä ei korvata asiallisesti. Tehtävästä maksetaan veroprocentin mukaan 100-200 nettoeuroa. Työtä riittää kuitenkin kymmeniä tunteja. Vaikka vastaväittäjän palkkio on samaa pateettista suuruusluokkaa, se on sikäli ylimitoitettu, että vastaväittäjän rooli on kovin usein muodollispainotteinen.

OHJAAJA RISTIPAINEISSA

Eri yliopistoissa ja tutkimusaloilla vallitsee erilaisia väitöskirjaohjauksen käytäntöjä. Eräillä lääke- ja luonnontieteellisillä ja teknis-tieteellisillä aloilla tulee kysymykseen suurimuotoisiin tiimeihin, tutkimusryhmiin, laboratorioihin ja muihin kiinteisiin, keskitetysti johdettuihin yksiköihin perustuva tutkimustoiminta, jonka erään osan muodostavat väitöskirjatutkimukset ja niiden ohjaaja-ohjattava –suhteet. Toisessa ääripäässä kukin väitöskirja on yksilöllisen räätälöinnin ja omaehtoisen luovankin työn tulos aina lajityyppiään myöten, jolloin standardointi ei tule kysymykseen. Yhteiskuntatieteissä ja humanistisissa tieteissä vallitsee valtaisa eriytyneisyyttä: niin tieteellisen lähestymistavan tai metodin tarjoamia standardointimahdollisuuksia kuin erittäinkin yksilöllisiä tutkimustapoja.

Väitöskirjoja ohjaavat useimmiten tehtäväänsä toistaiseksi eli pysyvästi tai määräajaksi eli yleensä viideksi vuodeksi kerrallaan nimitetyt professorit, mutta toisinaan myös muut tohtoriksi väitelleet tutkijat, joista monilla on lisäksi dosentinpätevyys. Tosiasiallista ohjausta harjoittaa lisäksi kuka tahansa, jonka kanssa väitöskirjaansa laativa on tieteellisessä vuorovaikutuksessa, eivätkä vähiten ne vertaiskollegat, jotka itse ahertavat oman väitöskirjansa parissa.

On onnekasta, jos professorille riittää ohjattavia hänen omimmalta tutkimusalaltaan siten, että ohjaustehtävät myös laajentavat professorille tarjoutuvaa kuvaa alastaan. Tuolloin professoria odottavat parhaat kutsumukselliset palkkiot: ennen pitkää lahjakkaat ohjattavat väittelevät, itsenäistyvät tieteellisesti ja alkavat yltää tavoittelemaan professuureja. Valitettavasti on tutkimusaloja, joilla professori ei voi toimia tuolla tavoin, vaan hän joutuu ohjaamaan ketä tahansa, joka haluaa laatia väitöskirjansa professorin ohjauksessa. Monellakin tutkimusalalla filosofisten suuntausten, teoreettisten lähestymistapojen, tutkimusmetodien ja -tekniikoiden saati empiiristen kohteiden kirjo on niin laaja, ettei professori voi hallita kuin murto-osan niistä. Valitettavin on professorin osa siinä tapauksessa, että ohjattavia on vain rajoitetusti joko tutkimusalan uutuuden johdosta tai maisterien erinomaisen työllistyvyyden takia, jolloin lahjakkaita työttömiä ei tungeksi tohtoriopintoihin. Tuolloin professori joutuu ohjaamaan väitöskirjan tekijää, vaikka tohtoriopintoihin hyväksymisen minimaalisen muotovaatimuksen täyttymisen ennustekyky suhteessa laadukkaan väitöskirjan valmistumiseen kohtuullisessa ajassa on varsin rajoitettu.

Professoreita ei juuri rangaista siitä, etteivät heidän ohjattavat ole väitelleet, vaikka palkankorotuksia sentään ehkä jää saamatta. Ohjattavien väitteleminen jää monessa tapauksessa professorin kunnian ja omantunnon kysymykseksi. Professorin ohjaajanroolit eivät ole vailla häpeän riskejä, joita toteutuu esimerkiksi silloin, jos professorin väitöskirjaohjattavia alkaa päätyä väittelemään muissa yliopistoissa. On sisällissodan julistus, jos saman yliopiston kollega kaappaa väitöskirjaohjattavan siinä vaiheessa, kun tämä alkaa vakavasti oireilla väitöskirjan synnytystuskissa. Kenties ohjaajantehtävässään vähemmän vireä professori antaa korpivaellustaan kulkevan ohjattavan aluksi nauttia ohjausta muilta, mutta ottaa sitten ohjaustehtävän jälleen itselleen, kun kunniakas väitöstilaisuuden kustoksen tehtävä jo siintee. Sodanjulistus on sekin tosiasialliselle ohjaajalle.

Professorit tuskin vertailevat keskenään ohjauskokemuksiaan. Väitöskirjojen yhteisohjaus professoreiden kesken ei monessakaan tapauksessa toimi. Professoreita koskeva työnohjaus väitöskirjaohjauksen tehtävissä kuulostaakin päätähuimaavalta haasteelta. ”Cuis custodiet ipsos custode”s, kuka ohjaa näitä ohjaajia, on kuitenkin klassiseen tapaan kysyttävä. Eivät – onneksi – ainakaan laitosjohtajat, dekaanit, tiedekuntaneuvostojen jäsenet, yliopistojen hallintohenkilöt eikä opetusministeriö.

Väitöskirjaohjattavien keskinäinen erilaisuus on monella alalla valtaisaa. Teoreettiset lähestymistavat, metodit ja tutkimuskohteet vaihtelevat suuresti. Ohjattavia on monenikäisiä: on niin nuoria, jo uransa keskivaiheita lähestyviä kuin vasta työuransa lopussa tai eläkeiässä tohtoriopintojen pariin hakeutuvia. Nuoruus ei takaa sitä, että henkilö löytää punaisen langan, jota seurata aina väitöskirjaan saakka, vaan niin nuorissa kuin vanhemmissa on niitä, jotka ajautuvat vuosikausien korpivaellukseen väitöskirjaprosessissaan. Keski-ikäisillä alma matereiden palkeilla uurastaneilla on kokemusta paitsi tieteestä, myös selviämisestä akateemisen maailman ei aina kovinkaan moraalisissa käytännöissä. Jotkut heistä tulisi kuitenkin vieroittaa perfektionismista, joka estää käsikirjoituksen pääsyn oman tietokoneen kiintolevyä laajempaan levitykseen.

HYLKÄÄMISMAHDOLLISUUDEN VAKIINNUTTAMINEN

Yliopistoyhteisöjen ulkopuolella toimivat omaavat omia tunnuspiirteitään ohjaaja-ohjattava –suhteiden kannalta. Monet varttuneista

tohtorikandidaateista tulisi vieroittaa kysymyksistä, joita he työssään pohtivat. Esimerkkitapauksia tarjoutuu niistä heistä, jotka uskovat päätyneensä innovaatioihin, joita ei kuitenkaan vain jostakin syystä työpaikalla hyväksytä ja jotka siksi tulisi heidän mielestään saattaa julkisuuteen väitöskirjana.

Väitöskirjaohjaajan on oltava tiedokas, taidokas, vireä ja jämäkkä, mutta moni ohjaajan syyksi laskettu asia juontuu muista ongelmalähteistä. Vaikka tiedekunnat hallintoineen saattavat olla näennäisen tiukkoja tarkistaessaan, kenet hyväksytään jatko-opiskelijoiksi, hakijoita koskeva ennakoarvointi saattaa olla varsin aukkoista ja kuten sanottu ennustearvoltaan alhaista. Väitöskirjatavoite mielessään jatko-opiskelijoiksi saattaa siksi päättyä myös tieteellisiä lähestymistapoja, metodeja ja tutkimustuloksia tuntemattomia henkilöitä, joista eräitä lisäksi rasittaa se painolasti, jonka saa aikaan vakaumus oman työn parissa syntyneiden ideoiden jalostettavuudesta väitöskirjaksi saakka tai pelkkä kylläntyneisyys leipätyöhön tai omaan arkielämään. Ellei ohjaaja voi tai uskalla riittävästi valita ohjattaviaan ja keskittää ohjaustaan edes lähimaastoon omia tutkimusalueitaan, hänen lähtökohtansa ovat huonot. Seuraukset ovat omiaan laskemaan tieteen tasoa.

Monet tiedekunnat ovat tarmokkaasti organisoineet jatkotutkintokoulutusta. Samoin ovat menetelleet tutkijakoulut. Kriittinen kysymys on systemaattisen tohtorikoulutuksen kohtaanto suhteessa kunkin jatko-opiskelijan oppimisen ja poisoppimisen tarpeisiin, elämäntilanteeseen, asuinpaikkaan ja intresseihin. Vaikka tieteenharjoittajaksi kouliintuakseen on altistuttava paljon sellaiselle, mitä ei voi käyttää hyväkseen ainakaan väitöskirjatyössä, jonkinasteinen kohtaanto on tarpeen etenkin, mikäli väitöskirjatyönsä aloittavan tieteelliset lähtökohdat ovat vaatimattomat. Eri tutkimusalat ovat tässäkin hyvinkin erilaisia. Siinä kuin kansantaloustieteessä on mielekästä harjoittaa kansallista, hyvinkin integroitua jatkokoulutusta, valtio-opin eräissä viranhauissa on erotettu jopa 17 sen osa-aluetta, joista vain osa voidaan ottaa huomioon alaltaan laajassakin jatkokoulutuksessa. Vaikkapa sosiologia on tuskin vähemmän eriytynyt ja jakautunut.

Kehittämishankkeita tarvitaan, jotta niin väitöskirjoja koskevat vastaväitöslausunnot kuin esitarkastuslausunnot olisivat riittävässä määrin jämäköitä laadunvarmistusraportteja. Laaduttomia, keskeneräisiä töitä ei tulisi hyväksyä eikä niille tulisi myöntää edes painatuslupaa. Hätäily kostaatuu laaduttomuutena. Kehittämistä tukisi tässäkin se, että tutkimustoiminnan

rahoittajat siirtäisivät myöntöjensä painopistettä väitöskirjatyöstä postdoktoraalisuuntaan.

Yliopistomaailmassa tuskin taivas putoaisi, vaikka eri tutkimusaloilla sallittaisiin erilaiset arvosteluasteikot. Tutkimustulosten julkaisua kansainvälisissä referoiduissa ja laatuvarmistetuissa aikakauskirjoissa on käytettävä artikkeliväitöskirja-arvioinnissa.

Ehdotus hylkäämismahdollisuuden vakiinnuttamisesta osaksi väitöskirjakäytäntöä hätkähdyttäneen, mutta kun tarkennukseksi otetaan se, että hylätyn väitöskirjan voisi esittää kehiteltynä uudelleen, ehdotuksen rakentavuus käy ilmi. Tuolloin selkiintyisi myös vastaväittäjän rooli ja väitöstilaisuuksista tulisi muutakin kuin niitä tyhjämpäiväisiä seremonioita, joiksi liian monet niistä nyt jäävät.

Väitöskirjojen esitarkastajien rooleissa on huomattavasti kehitettävää. On hyvä, jos esitarkastajat pääsevät osallistumaan myös väitöskirjojen arvosteluun. Mikäli heidän roolinsa pysytetään nykytapaan hyvinkin työläänä, esitarkastuspalkkioita on aiheellista tarkistaa muutama kertaluku ylöspäin, jolloin niin esitarkastustehtävien haluttavuus kuin laadukkuus nousevat.

Yliopistoyhteisöissä on viime vuosina toteutunut monenmoisia kehittämisen ja uudistamisen nimissä läpivietyjä muutoksia. On viimeistely rahoituksen riippuvuus maisteri- ja tutkintotuotantotavoitteiden saavuttamisesta ylituotannosta kuitenkin palkitsematta. On uudistettu kiinteistöhallintoa maksullistamalla luentosalit niitä käyttäville laitoksille. On toteutettu laitosfuusioita luoden hyvinkin yllättäviä, monialaisia ja sisäisessä yhteistyössään kompuroivia laitoksia. On pantu toimeen uusi palkkausjärjestelmä töiden vaativuuden ja niistä suoriutumisen arviointineen ja niistä aiheutuneine ihmissuhdeongelmineen. Parhaillaan edetään kohden valtionhallinnosta irrotettua yliopistomallia, jonka toiminnalliset ja taloudelliset siunaukset ovat parhaimmillaankin vasta arvelujen varassa, ja kehitellään yksityiskohtaista yliopistotyöajan seurantajärjestelmää, jonka kannustavuus raportoinnin rehellisyyteen on hämärä.

NELJÄ HANKE-EHDOTUSTA

Muiden hyvään tähtäävien uudistusten joukkoon soveltuisivat hyvin neljä hanketta. Ensinnäkin, tulisi arvioida yliopistoissa nykyisin tarjotun

systematisoidun tohtorikoulutuksen ja niissä väitöskirjaohjauksen kohtaanto ja vaikuttavuus ja tehdä arviointitulosten perusteella kehittämis ehdotukset ja toteuttaa tarvittavat kehittämistoimet. Toiseksi, tulisi arvioida yliopistojen käytännöt tohtoriopiskelijoiden valinnassa ja heidän laatunsa varmistamisessa, vaatimusten asettamisessa heille ajatellen heidän perehtymistään tieteellisen tutkimuksen harjoittamiseen ja siinä etenemiseen sekä tehdä kehittämis ehdotukset ja toteuttaa kehittämistoimet. Kolmanneksi, tulisi systemaattisella otannalla tarkastella ja arvioida jälkikäteen, missä määrin laadunvarmistus toimii väitöskirjojen esitarkastuksissa ja vastaväitöksissä sekä lausunnoissa ja virallisissa päätöksissä väitöskirjojen hyväksymisestä ja niiden arvolauseista. Neljänneksi, tulisi riittävällä rahoituksella käynnistää väitöskirjaohjaajien ammatillisen kehittämisen ohjelma pysyviksi tarkoitettuine työnohjauskäytäntöineen, aluksi kokeillen ja hyvien käytäntöjen muodostuttua vakiinnuttaen. Tuo kehittäminen voisi osaltaan perustua niin kansainvälisesti ansioituneisiin tohtorikouluttajiin, voittajanseppelensä ansainneisiin kotimaisiin emeritusprofessoreihin ja muihin kiistatta ansioituneisiin väitöskirjaohjaajiin kuin kollegiaaliseen vertaisvuorovaikutukseen ja ryhmäprosessien ammattitaitoisten fasilitaattoreiden panokseen. Osa ohjaajakoulutuksesta tulisi toteuttaa professorien riittävän pituisilla ulkomaisilla työskentelyjaksoilla, jotta kansainväliset hyvät käytännöt varmasti sisäistyisivät.

Kirjoittajista Pertti Ahonen on finanssihallinnon ja julkisyhteisöjen laskentatoimen professori Tampereen yliopistossa ja Matti Wiberg valtio-opin professori, Turun yliopistossa.